

**“УМАРДЫН ҮНДЭСТНИЙ ТҮҮХИЙН СУДЛАЛ”
ӨГҮҮЛЛИЙН ЭМХЭТГЭЛ БОЛОН ХӨХ ХОТЫН ЭРТНИЙ
ХОТЫН БАЙГУУЛАМЖИЙН ТУХАЙ**

*Л.Бэгзжав**

2007 оны хавар монгол туургатаны “Түгээмэл” дээд сургуулийн хятад хэлний орчуулагч багшийн 3-р курсын хэдэн оюутаныг хятад хэлний ярианы дадлага хийлгэхээр Өвөр Монголын Хөх хотын монгол хэлний тусгай мэргэжлийн дээд сургуульд дагуулан явсан билээ. Тэр үед Тао Хай гэдэг багш монгол оюутнуудад хичээл зааж байсан нь монгол үндэстэн Туухай байлаа. Туухай багштай хожим 2010 оны 5-р сард Хөх хотноо тааралдаж уулзах үед надад Ц.Алтансүмбэр, Шао Ке нарын редакторласан “Умардын үндэстний түүх судлал” (Өвөр Монголын Ардын хэвлэлийн хороо, Хөх хот, 1991 он) гэсэн номыг дурсгал болгож өгсөн юм.

Монгол, хятад, хэлээр бичигдсэн эл номд Монголын түүхийн холбогдол бүхий 22 өгүүлэл хэвлэгджээ. Үүнд:

“ХII зууны сүүлч, ХIII зууны эхэн үеийн Монголын өндөрлөгийн нийгмийн байдал ба Чингис хааны Монголын олон аймгийг хураан нэгтгэж чадсан шалтгааны тухай туршин өгүүлэх нь” (Банзар), “Хорголжин барын “Монгол утгын Юань улсын нууц товчоо” ба “Хишигбатын орчуулсан Юань улсын нууц товчоо”-ны орчуулагчийн тухай анхны тодорхойлол” (Ц.Алтансүмбэр), “Төвдийн бурханы шашин Монголд дэлгэрсэн нь” (Сүрэг), “Хойт Юань улсын нийгмийн хувьсалт ба Төвдийн бурхан шашны уламжлагдсан нь” (Жан Шүмэй), “Керамба-гийн ёсон хийгээд Монгол хаадын харьцаа, жич Монгол орон дахь хөдөлгөөн” (Намсрай), “Цогт тайж Хөх нуурыг эзлэхээр очсон шалтгаан жич төгсгөл” (Намрай), “YII Далай лам Галсанжамцыг залах тухай маргаан тэмцээн” (Намсрай), “Ордос соёлыг судалсан гадаадын монголч эрдэмтэн А.Мостартын тухай өгүүлэх нь” (Банзар), “Хөх хотын эртний хотын байгууламжийн тухай цухас өгүүлэх нь” (Туухай), “ХIII-XIV зууны үеийн Монгол үндэстний утга соёлын үзэл санааны тухай анхны шинжлэл” (Үнэн), “Чингис хааны баруунш дайлсан түүхийн үйлдлийн тухай ахин таних” (Бао Лижүн), “Цахар аймгийн ирэлтийн тухай ажиглалт” (Ж.Очирбат), “Говийн ар дахь Халх Монгол Чин улсын хаан угсаа лугаа ураг барилдсан чухал хүмүүс ба түүний байдал төлвийг шинжлэх нь” (Ду Жяжи), “Орчин үеийн Өвөр Монгол орон дахь Ихэтуаны хөдөлгөөн” (Лян Дуаньфү), “Мөнх дуурсах Юань улсын дуурь ба түүнийг зохиосон Монгол үндэстний зохиогчид” (Шү Шүньлинь, Шү Шүньхуа), “Энэтхэгт хэвлэгдсэн “S'ata-pitaka series” ба Монгол судлалын сурвалж бичиг” (Цоож), “Өчигдөрийн ул мөр” “Өвөр Монголын нийгмийн шинжлэх ухааны хүрээлэн байгуулагдсаны 20 жилийн ойн турших Монгол түүхийн судалгааны тойм” (Шао Ке), “Ляо улсын умард хэсгийн отгийн түрүүчүүдийн тухай шинжлэл” (Хэ Тяньмин), “Мин улсын үеийн зүрчид

* Л.Бэгзжав - ОУСХ-ийн Хятад судлалын салбарын эрхлэгч, доктор (Ph.D), профессор

үндэстэн ба хятад үндэстний аж ахуйн харилцааны тухай тойм” (Лю Мэнлинь), “Хүннү үндэстний нэгэн бадаг ардын дууны тухай өгүүлэх нь” (Хун Чанго), “Өвөр Монголын Чин Шүйхэ сяний Бай ни ю агуйн эртний буйрийн С цэгийн хууч судлалын мэдүүлэлт” (археологийн тайлан) (Шуй Шүхуа), “Зи овогт 4 амбаны тухай” (Гэрэлжав) эдгээр болно.

Эдгээр сонирхолтой, шинэ баримт бүхий судалгааны өгүүллээс Туухай багшийн бичсэн “Хөх хотын эртний хотын байгууламжийн тухай цухас өгүүлэх нь” гэсэн өгүүллийг (уг номын 172-186-р тал) лавлан үзвэл, Өвөр Монгол ялангуяа Хөх хотод байсан Монголын түүхийн дурсгалтай холбогдолтой газар орон сүм хийдийн нэр, оноосон нэр, тэдгээр үгийн утга, түүхэн учир холбогдлыг танин мэдэхэд чухал лавлагаа болохоор юм. Туухай багшийн бичсэнээр:

ХҮI зууны 70-аад онд Түмэдийн Алтан хаан бээр асар тагт сүм хийд бүхий ихээхэн хотыг байуулсан нь одоогийн Хөх хотын суурь болжээ. Хөх хот байгуулагдаад 400 жил болсон боловч дайн дажин, гай гамшиг зэрэг олон шалтгаанаас болж, түүнийг байгуулсан тухай сурвалж бичиг, чулуун хөшөө мэтийн түүхийн дурсгалт зүйлс маш ховор болсон байна.

Оросын анхны монголч эрдэмтний нэг болох А.М.Позднеевийн (1851-1920) бичсэн “Монголия и Монголы” (Результаты поездки в Монголию, исполненной в 1892 г” (т.1. СПб., 1896; т.2. СПб., 1898) гэх жуулчлалын тэмдэглэлд тэр үеийн Хөх хотын байдлыг, Хөх хотын тухай зарим чулуун хөшөөний бичээсийг тэр чигээр нь сийрүүлэн буулгажээ. А.М.Позднеев 1876 оны үед Монгол газар 3 жил шахам тойрч, 1892 онд Оросын ГЯЯ-ны заавраар Монгол газрын ерөнхий байдлыг судлан Хөх хот, Долоон нуур зэрэг Монгол газраар явж дээрхи номыг бичжээ. Тус тэмдэглэлд “Хөх хот хэмээгч” гэх чулуун хөшөөний манж бичээсийг хуулан сийрүүлжээ. Энэ бичээсийг (1795) Тэнгэр тэтгэгчийн 6-р онд бичжээ. Тэрбээр Хөх хот анх байгуулагдсан тухай уламжлалт яриа, Хөх хотын нэрийдэл, дуудлагын тухай Хөх хотыг олон удаа засаж шинэтгэсэн учир шалтгаан, он жил зэрэг олон зүйлийн учрыг тэмдэглэжээ. Үүнээс гадна тухайн үеийн Хөх хотын улс төр, газар зүй, хот байгууламжийн тухай манж, монгол, хятад хэлний олон дуудлагыг тус тусад нь тодорхой тэмдэглэжээ.

Тус чулууны бичээсийг үнэ цэнэтэй түүхийн дурсгал гэж үзээд, Туухай багш манж хэлнээс монголчилжээ. Гэхдээ А.М.Позднеевийн орос орчуулгын зарим алдаа ташааг тодорхойлон залруулж, зарим хүний нэр, газрын нэр, түүхийн хэрэг явдалд зүүлт тайлбар хийжээ. Манж хэлээр бичсэн газрын нэрэнд латин галиг хадаж, Мин, Чин улсын хаадын оны нэрийдлээр тэмдэглэсэн он жилүүдийн доор нийтийн он тооллыг хаалтанд бичиж, уул хятад дуудлагыг хадсан байна. Мөн уншигчдад дөхөм болгож манж бичээсийг латин галигаар авиачлан буулгажээ.

Зураг 1. “Хөх хот хэмээгч” чулуун бичээсийн манж бичээс

«*Судьба и человек*» Ю. Б. Левитина

[illegible]

Зураг 2. Уг чүдүүн бичээсийн латин галиг

Kuke Hoton serengge

Tang gurun i aliha da Lou si de fukjin boihon i cirmeme ilibufi. Fung jeo sere hoton be ming gurun i fon ci Gui Hua hoton Seme gebulehebi sehebi. Ere Gui Hua hoton Seme nikan gebu be musei gurun tuktan manjurame ubaliyambure de, Huhu Hoton Seme gebulehe. Tuttu Hnhu Hoton jasei tulergi oyonggo ba bime, aniya goidafi ulejehe turgunda, Tumed juwe gusa, ninggun juktehen i lamasa, tajjisai ilan nirui nurse, nhui beye husun i fe hoton i tulergi de surdeme yohoron fetefi, fu Cirmefi duin ergi de duin duka arafi duka tome juwete giyalan boo ilibufi. Hafan cooha tomlame tuwakiyabuki Seme Elhe Taifin i gusici aniya de jurgan de boofafi. jurgan ci dahume gisurefi wesimbuhede hese gisurehe songkoi feileme dasata sehebe. Gingguleme dahafi weilame sanggaha mang-gi, ere hoton i duin dukai julergi duka be Wen Te Dahaha Duka (归化门, dergi duka be Kesi Be Alire Duka 承恩门, wargi duka be Goroki Be Bilume Duka 柔远门, amargi duka be Dacun Goronggo Duka 律武门, dulimbai leose be Horonggo Akdun Duka 威固门 Seme gebulehebi. Abkai Wehiehe i Sucunga aniy de wesimbufi emu mudan niyeceteme dasataha, Abkai Wehiehe ninjuci aniya de hese Huhu Hoton Seme gebulehengge hergen i hunin kemuni acana-hakubi, te Kuke Hoton seme hala sehebe. Gingguleme dahafi Kuke Hoton Seme halaha.

«**କେନ୍ଦ୍ର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ନ୍ୟାୟାଳୟ**» ର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ

“Хөх хот хэмээгч” чулуун бичээсийн Туухай багшийн орчуулсан монгол орчуулгыг толилуулбал:

“Тан улсын өргөмжилсөний дараа Лоу Шидэ¹-гийн үеэс эхлэн шороогоор суурилж байгуулсан Юань У² хэмээх хотыг Мин улсын үед Гүйхуа³ хот хэмээн нэрлэжээ. Энэ Гүйхуа хот хэмээх хятад нэрийг манай улс (хятад. Л.Б) анх манжчилан орчуулахуйд Хүхү (huhu) хот хэмээн нэрлэв. Тийнхүү Хөх хот нь хэрмийн гаднах чулуун газар⁴ агсан ба жил он удаад нурсан тул Түмэд хоёр хошуу⁵ зургаан сүм⁶-ийн лам нар жич тайж нарын гурван сум⁷-ын хүмүүс хамтаар хүчин чадал гаргаж хуучин хотын гадна⁸ тойруулан гуу малтаж хэрэм суурилоод, дөрвөн этгээд дор дөрвөн хаалга босгож, хаалга бүрд хоёр тасалгаа гэр барив. Цэрэг томилон сахиулсугай хэмээн Энх-Амгаланы гучдугаар он дор яамны ноёноо мэдүүлж яамнаас дахин дээш айлтгасан дугаар

Түүнчлэн үйлдэгтүн хэмээн хаан зарлигдав.⁹ Хичээнгүйлэн дагаж засан барсаны хойно энэ хотны дөрвөн этгээдийн өмнө хаалгыг соёл дор дагасан хаалга (归化门) wen te dahaha duka, зүүн хаалгыг хишгийг эрхлэгч хаалга (承恩门) kesi be alire duka, баруун хаалгыг хол дахиныг эвлэгч хаалга (柔远门) goroki be bilwme duka, хойт хаалгыг цог жавхлант хаалга (律武门)¹⁰ dacun goronggo duka, дундах тагтыг цог бэх бат хаалга (威固门) horonggo akdun duka хэмээн тус тус нэрийдэв.

Тэнгэр тэтгэгчийн анхны жилд дээш айлтгаж нэг удаа сэлбэн засав.¹¹

Тэнгэр тэтгэгчийн зургаадугаар онд Хүхү хот хэмээн нэрлэсэн энэ үсгийн утга ер нь нийцэхгүй.¹² Одоо Хөх хот хэмээн халагтун хэмээн хаан зарлигдсанаа хичээнгүйлэн дагаж Хөх хот хэмээн халбай” гэсэн ийм бичээс байх аж.

Туухай багшийн “Хөх хот хэмээгч” бичээсийн монгол орчуулгын зүүлт тайлбарыг бага зэрэг товчлон сийрүүлбээс:

1. Лоу Шидэ (娄师德) (630-699) Тан улсын үеийн Юань У (原武) газрын хүн. Өвөр Монгол, Хөх нуур, Ганьсу зэрэг газар орноор тангад, түрэг, монголчуудтай ихээр дайралдаж байсан хятадын цэргийн жанжин болно.

А.М.Позднеевийн орчуулгад Лоу Шидэ гэдэг хүний нэрийг Да Лоуши гэсэн газрын нэр болгон буруу орчуулжээ.

2. Пэнжоу (丰州) эртний хятадын нэр, Сүй улсын кайхуаны 5-р онд (585) анх байгуулагджээ. Юань улсын үед Датун замд (大同路) захирагдаж бас Пэнжоу гэж нэрлэж байсан бөгөөд Мин улсаас Гүйхуа (归化) гэж нэр өгчээ.

3. Гүйхуа чэн (归化城) “Мин улсын эх адгийг тэмдэглэсэн шаштир”-ыг үндэслэвэл Мин улсын Ванли (万历)-гийн 15-р онд (1586) Монголын Түмэд аймгийн тэргүүн хунтайж халисаны дараа түүний хатан Жүнхэн

Хөх хот гэх хот байгуулан суусанд Мин улсаас Гүйхуа хот (соёл дор дагуулах хот) гэж нэр өгч гэнэ. Мин улсын үеийн монгол хүний зохиосон (нэр нь тодорхойгүй) “Эрдэнэ тунамал нэрт судар оршвой”-г үндэслэвэл хар бичин жилд (1572) Монголын Алтан хаан Харганы энгэр Хатан голын хавиар Хөх хотыг байгуулжээ. Тухайн үед Мин улс болон монголчуудын хооронд жил турш дайн дажин дэгдэж Цагаан хэрмийн наана цаана зааглагдсанаас улс төр, эдийн засаг зэрэг олон талаар олигтой харьцаж чадахгүй болсон байна. Иймээс “Мин улсын эх адгийг тэмдэглэсэн шаштир” буюу “Мин улсын түүх” гэх мэт олон зүйлийн хятад баримт бичигт ч гэсэн Монголын түүхийн учир явдал, эсхүл хүний нэр, газрын нэр, он жил зэргийг буруу тэмдэглэсэн жишээ өдий төдий харагдах болжээ. Хэдий тийм боловч тухайн үеийн монгол түүхчид Монгол оронд байгуулсан хотоо гучаадхан жилийн дараа тэмдэглэхдээ арай ч он жилээн хүртэл буруу тэмдэглэхгүй биз ээ гэж бодно. Дахиад хэлбэл “Мин улсын эх адгийг тэмдэглэсэн шаштир” бол 1658 онд зохиогдож, “Мин улсын түүх” 1739 онд зохиогдсон байна. “Эрдэнэ тунамал нэрт судар оршив” бол 1608-1612 оны хооронд зохиогджээ. Тиймээс Хөх хотыг 1572 онд байгуулав гэсэн тэмдэглэл нь оновчтой гэж бодно.

4. Хэрмийн гаднах чухал газар гэдэг нь урт цагаан хэрмээс умард дахь Далан хар уул орчмын газрыг зааж байна. Далан хар уул нь Хань улс болон Хүннүг заагласан чухал газар байсан ба Далан харын энгэрт байгаа Онгон даваа нь (эртний хятадаар 白道岭 - Байдаолин гэдэг, одоогийн 蜈蚣坝 - У Гунба) энэ нь буюу Онгон даваа гэдэг монгол үгийн дуудлага хувирсан төлөв)

Хоёр этгээдийн үргэлж дайтан байлддаг чухал боомт байжээ. Нийтийн он тооллоос 300-гаад жилийн өмнө Байлдаант улсын үеийн Жао (赵) улсын ван У Лин (武灵王) умардын нүүдэлчдээс сэргийлж Дай Жоу (代州 одоогийн Шаньси мужид хамрагдана)-гоос Далан хар уулыг (阴山 - Иньшан) дамжин Хоёр Богд (高阙 gao que, одоогийн Өвөр Монголын Баяннуур аймагт байгаа Үзүүр голын хойт талд буй) хүртэл Цагаан хэрэм байгуулсан байна.

5. Түмэд хоёр хошуу Тэнгэрийн Сэцэний 6-р онд (1632) Манжийн ноёрхогчид Түмэдийг эрхэндээ оруулаад, Зүүн гарын Түмэд, Баруун гарын Түмэд гэж хоёр хошуу хуваажээ.

6. Зургаан сүм. Энэ нь Мин, Чин улсын үед Хөх хот оронд байгуулсан Ширээт зуу, Их зуу, Бага зуу, Пунсаг зуу, Эмчийн зуу, Равжайгийн зуу зэрэг шарын шашны 6 сүмийг зааж байна. Тус чулуун хөшөөг босгох үед Хөх хот оронд хэдийгээр 100 гаруй сүмтэй байсан боловч энэ 6 сүмд засаг лам ба да лам тус бүр нэг хүн тогтмол суулгадагаар нь монголчууд 6 сүм гэж нэрлэдэг байжээ. Үүнд:

1. Их зуу. Хөх хотод анх байгуулагдсан шарын шашны энэхүү сүм одоо Хөх хотын хуучин хотод буй Мин улсын Ванли-гийн 6-р онд (1578)

Монголын Алтан гэгээн хаан 3-р Далай лам Содномжамцыг Хөх хотод залахын төлөө энэ сүмийг барьж эхэлж, 1580 онд дууссанд Мин улсаас Их нигүүлсэнгүй сүм (弘慈寺) гэх нэр хайрлажээ. Монголчууд Алтан хааны сүм гэх буюу Гэгээн хааны сүм, эсвэл Ганжуурын сүм, Монгол бурхант сүм гэж нэрлэдэг болжээ.

Чин улсын Дээд эрдэмтийн 5-р онд (1640) Манжийн Сэцэн хааны зарлигаар сүмийг шинэтгэн зассанд Цаглашгүй сүм (无量寺) гэж нэр хайрлажээ.

2. Ширээт зуу. Одоогийн Хөх хотын хуучин хотод буй. Ванлигийн 15-р онд (1585) Монголын Сэнгэдүүрэн хан анх байгуулав. Энх-Амгалангийн 35-р онд (1686) Ширээт хутагт сүмээ шинэтгэн зассанд тус жилийн 10-р сард Энх-Амгалан хаан баруунш дайлах үе энд суухдаа Өлзийг эгнэгт булаагч сүм (延寿寺) гэх нэр хайрлажээ.

3. Бага зуу. Одоо Хөх хотын хуучин хотод буй. Мин улсын Тяньчи-гийн 3-р онд (1623) Монголын Алтан хааны ач Сүмир хунтайж анх байгуулжээ. 1687 онд Энх-Амгалан хаан Буяныг ундаргагч сүм (崇福寺) гэх нэр хайрлажээ.

4. Пунсаг зуу. Одоогийн Хөх хотын хуучин хотоос баруунш хоёр газрын (1 км) алсад байжээ. Эеэр засагчийн 18-р онд (1661) Монголын Шарав лам анх байгуулжээ. 1694 онд Шарав ламын шавь Засаг Да лам Пунсаг сүмийг шинэтгэн зассанд Энх-Амгалан хаан Өлзийг эрхэм болгогч сүм (崇寿寺) гэх нэр хайрлажээ.

5. Эмчийн зуу. Одоогийн Хөх хотын хуучин хотоос баруун өмнөш нэг газрын (500 м) алсад байжээ. Энх-Амгалангийн 8-р онд (1669) Монголын цорж лам Далай анх байгуулж 1695 онд шинэтгэн зассанд Энх-Амгалан хаан Өлзийг хүндэтгэгч сүм (隆寿寺) гэх нэр хайрлажээ.

6. Равжайгийн зуу. Хөх хотын хуучин хотын өмнө зүгт байжээ. Энх-Амгалангийн 6-р онд (1667) байгуулсанд Энх-Амгалан хаан Их баясгалант сүм (宁庄寺) гэх нэр хайрлажээ.

7. Тайж нарын гурван сум. Чин улсын Дээд эрдэмтийн тэргүүн онд (1636) Түмэдийн сумны захиргаанд оруулж, 1707 он болоход нийт 13 сум байгуулав. Тайж нарын гурван сум гэдэг нь түүний доторхи гурван сумыг хэлж байгаа бололтой.

8. Хуучин хот. Хөх хотын барилга нь хэдийгээр аажимдаа өргөжиж ирсэн боловч Соёл дор дагуулсан хот (Гүйхуачэн) гэж Мин улсаас нэр өгөх үед зөвхөн тойроод хоёрхон газрын (1 км) зайтай, дотоод хэрэмтэй, өмнө хойноо хоёрхон хаалгатай багахан хот байжээ. Энх-Амгалангийн гучдугаар онд (1691) сая ихээр шинэтгэн гадаад хэрэм барьж, олон хаалга тагт байгуулсан байна. Хуучин хот гэдэг нь шинэтгэн засахаас өмнөх үеийн Хөх хотыг хэлж байна.

9. Тэнгэрийн Сэцэний 6-р онд (1632) Манжийн хунтайж Монголын Лигдэн хаантай Хөх хот оронд тэмцэлдэх үед Манжийн цэрэг Хөх хотыг

галдаад гагцхүү Их зуу золоор үлдлээ гэсэн тэмдэглэл буй. 1691 онд Ойрадын Галдан бошгот хаан цэрэг дайчлан өмнөш түрсэнд Хөх хот даяар дүрхийж, Ширээт зуугийн Ширээт хутагт 6 сүмийн лам нар ба хошууны иргэдийг дайчилж Хөх хотын гадаад хэрмийг нэмэн засаж, хотоо хамгаалах хүчээр чангатгасан байна. Энд бараг үүнийг заасан байна.

10. Dacun goronggo duka. Цог жавхлант хаалгыг хятадаар (律武门) гэж бичсэн нь ташаарсан бололтой. “Түмэд хошууны тэмдэглэл” зэрэг эх сурвалжид энэ хаалгыг (建武门) гэж тэмдэглэсэн нь манж, монгол нэрийн утгатай нь яв цав таарч байна. Энэ нь А.М.Позднеев хөшөөний бичээсийг сийрүүлэн авах үеийн алдаа бололтой.

11. Чин улсын ноёрхогчид цэргийн хүчээ чангатгаж, хязгаар орон дахь ноёрхолоо бататгахын тулд Найралт төвийн 13-р оноос (1735) эхлэн Соёл дор дагуулах хотоос зүүн хойш 5 газрын (2.5 км) зайтай газарт Хол дахиныг амаржуулах хот (绥远城 - Суйюань чэн) байгуулж эхэлжээ. 1739 онд хотыг байгуулж баржээ.

12. Тус хөшөөнд соёл дор дагуулах хотыг анх манжаар орчуулахад huhu hoton гэж нэрлэсэн гэдэг нь анхны монгол нэр Хөх хотыг авиачлан орчуулж нэрлэсэн нь маш тодорхой. Энэ нь орчуулга нь үнэндээ Монголын Хөх хот гэсэн авиаг тун оновчтой орчуулжээ. Тэр үед энэ мэтээр Монгол газар усны нэрийн Хөх гэсэн үгийг мөн Хүхү гэж адилхан авиачилж орчуулсан байна. Жишээлбэл одоогийн Хөх нуур мужид байгаа томоохон нуур – Хөх нуур гэсэн авиаг мөн huhu гэж манжаар орчуулжээ. Энэхүү huhu гэсэн үг нь манж хэлэнд архины хатуу хөрөнгө (麦曲) гэсэн утгатай юм. Энэ нь Тэнгэр тэтгэгчийн 6-р он бөгөөд (1795) Хөх хотын байр суурь нь дээшилсэнээс юм уу, эсхүл Хөх гэдэг үг нь Чин улсын хаанд эвгүй бодогдсоноос ч юм уу бүү мэд, зарлигаар Хөх хот гэсэн орчуулгыг нь сэргээсэн хэрэг байжээ.

Ийнхүү Өвөр Монголын эрдэмтэн (涛海) Туухай багшаар шавь нарынхаа хамт нэг сар хятад хэлний хичээл заалгаж, хожим Хөх хотын тухай бичсэн өгүүллээ дурсгал болгон над барьсанд нь бэлэгшээн баярлаж Монголын түүхийн нэгэн үеийн дурсгал Хөх хотын хот байгууламжийн тухай Туухай багшийн өгүүллийг монгол уншигч нартаа товчхон танилцуулав.